

*Владислав Валерійович Новіцький,
аспірант відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України*

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. Людина, її життя та здоров'я є найвищою соціальною цінністю. Міжнародна дипломатія, надзвичайно чутливе мистецтво управління глобалізаційними викликами, для вирішення яких потрібно спрямовувати ресурсний потенціал на синергію об'єднуючого начала. Таким «центром комунікативної єдності» міжнародного співтовариства, в особі Європейського Союзу, є права людини. Сьогодення постійно нагадує нам, наскільки світові інтеграційно-дезінтеграційні процеси знаходять свій динамічний розвиток, а ключові питання міжнародного порядку денного стрімко наповнюються транснаціональними ознаками. Пошук ефективних механізмів захисту прав людини – це постійний, еволюційно-цивілізаційний процес всього людства, одним із наслідків якого, маємо потужне об'єднання країн ЄС, які, не зважаючи на свою індивідуальну специфіку, скооперувались задля сприяння у будівництві єдиного, безпекового простору на континенті.

Міжнародний тенденційний контекст тісно переплетений із політичним та законодавчим буттям України, яка прагне стати невід'ємною частиною Європейського Союзу. Одним із ключових «домашніх завдань» нашої держави, є поступова імплементація фундаментальних підходів взаємної комунікації, а також гармонізації нормативно-правового забезпечення. Крім того, досвід окремих країн ЄС, в питаннях юридичних гарантій прав людини, після відповідної адаптаційної діяльності компетентними суб'єктами, може бути корисним для реформаційних конфігурацій в Україні. Більше того, здобутий інформаційний багаж – це чудовий, науково-пошуковий інструментарій, наявності можливих, державницьких недоліків у регулюванні суспільних відносин. Саме тому тематичне дослідження прав людини на прикладі країн Європейського Союзу надзвичайно актуальне для реалізації в Україні амбітних, державотворчих завдань.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Доктринальний орієнтир наукового студіювання окресленого диспуту, представлений такими відомими особистостями: Е. Говард, А. І. Дмитрієв, О. В. Єгоров, О. В. Зінченко, О. В. Кресін, Н. М. Оніщенко, О. В. Петришин, О. Д. Тихомиров, С. В. Шевчук.

Мета статті прослідковується в наступному: дослідити на прикладі Федеративної Республіки Німеччини, Королівства Бельгії та інших країн ЄС, через призму прецедентної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ), співвідношення проблематики прикладного застосування інструментарію протидії загрозам національної, громадської безпеки, забезпечення концепції «спільного проживання», як елементу «захисту прав та свобод інших людей» та дотримання таких прав людини: недоторканість приватного життя та особистої кореспонденції; гарантування свободи засобів масової інформації; право на ефективний засіб юридичного захисту; право на свободу вияву своєї релігії чи переконань; право на свободу вираження поглядів; право на свободу асоціацій, а також дискримінація реалізації зазначених вище прав людини.

Методи та процедури дослідження, обумовлені цільовим алгоритмом даної статті та згенеровані в такій послідовності: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, узагальнення, абстрагування, логічний, діалектичний); спеціально-прикладні методи (техніко-юридичного аналізу, тлумачення, системний, порівняльно-правовий метод).

Основні результати дослідження. У багатьох державах по всьому світу, на жаль, Європа, не є виключенням, трапляються випадки обмеження, порушень прав людини. Правозахисників, журналістів, блогерів та інших людей, які активно долучаються до правозахисної роботи, залякують, гноблять і тим самим суттєво перешкоджають їх діяльності щодо захисту прав людини. З усіма, хто стверджує, що права людини і безпека, права людини та економічний розвиток суперечать один одному, ми не погоджуємось. Якщо прагнемо формувати більш мирний, справедливий світ, то в такому разі, нам потрібно з повагою відноситись до прав людини. Поряд із за-

хистом цивільних, політичних прав, більш важливими стають економічні, соціальні та культурні права. Права жінок, права дітей, економічна справедливість, людські умови праці в усьому світі, доступ до освіти, подолання дискримінації – наполягати на вирішенні цих питань необхідно не лише в Женеві, Нью-Йорку та Брюсселі, а також в таких соціально-суспільних осередках, як: сім'я, школа, громадські організації [1]. Бербель Кофлер, як Уповноважений уряду Федеративної Республіки Німеччини з питань політики в галузі прав людини та гуманітарної допомоги, чітко окреслила виклики сьогодення, які наділені спекторальною питомою вагою в тому числі на теренах Європейського Союзу. Можемо констатувати наступне: порушення прав людини, болюча проблема не лише для конкретно-персоніфікованої держави, вона, є цивілізаційним опонентом всьому людству. Насправді, омбудсмен ФРН підняла ряд глибинних дилем: насильство проти правозахисників з мотивів їхньої професійної діяльності, співвідношення інститутів прав людини із суспільною безпекою та економічним розвитком. Проблематика такого гатунку вбирає в себе особливі показники вагомості з огляду на терористичну загрозу, міграційні, фінансово-економічні кризові явища, транснаціональну злочинність. Дійсно, заходи уповноважених органів влади із охорони, захисту прав людини, можуть передбачати певні незручності, різноманітні обмеження для потенційного суб'єкта правовідносин. Проте, застосування такого інструментарію має ґрунтуватися на таких фундаментальних принципах: об'єктивна необхідність, розумність, адекватність, співрозмірність.

В рамках екстраполювання позиційних поглядів Бербель Кофлер на практично-прикладний сегмент, через призму юридичних гарантій, як обов'язку зафіксованого державою з охорони та захисту прав людини, цікаво проаналізувати справу ЄСПЛ «Габріель Вебер і Цезар Річард Саравія проти Німеччини» від 29.06.2006 [2]. Даний кейс стосується декількох положень Закону про обмеження таємниці листування, пошти й телекомунікацій від 13.08.1968 («Закон G-10») із змінами, внесеними відповідно до Закону про боротьбу зі злочинністю від 28.10.94. Насамперед, мова йде про розширення повноважень Федеральної розвідувальної служби, у межах так званого стратегічного моніторингу, який спрямований на збір інформації, шляхом прослуховування телефонних переговорів з метою виявлення та запобігання серйозним загрозам Федеральній Республіці Німеччина, таких, як: збройний напад на її територію, міжнародні терористичні атаки, інші тяжкі злочини. Заявники працювали журналістами в німецьких та закордонних ЗМІ, висловлювали занепокоєння з приводу того, що стратегічний моніторинг може бути використаний стосовно приватних осіб, з метою запобігання проведенню ефективних журналістських розслідувань. На думку скаргників, деякі положення Закону про боротьбу зі злочинністю порушили їхнє право на недоторканість: приватного життя, кореспонденції (ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція); порушення свободи преси (ст. 10 Конвенції); знищення даних у поєднанні із неповідомленням про обмеження таємниці телекомунікацій, а також, в деяких випадках, виключення подібних справ з судового розгляду (ст. 13 Конвенції) [2].

Аргументи суддів ЄСПЛ ґрунтуються на таких тезисах, «при зіставленні інтересів національної безпеки держави-відповідача та права заявника на повагу до його особистого життя, констатуємо наступне, національні органи влади, наділені достатньо широкою свободою вибору засобів для досягнення законних цілей захисту держави. Проте, у зв'язку з небезпекою того, що застосування заходів моніторингу може підірвати та/або знищити демократію під приводом її захисту, судді ЄСПЛ мають пересвідчитись в дійсній наявності адекватних, ефективних гарантій проти зловживань. Така оцінка залежить від багатьох обставин конкретної справи: характер, масштаби, тривалість можливих обмежувальних заходів та підстави для їхнього санкціонування; засоби правового захисту, надані національним законодавством (наприклад, справа «Класс та інші проти Німеччини»)» [2]. За виняткових обставин, в межах діючого міжнародно-національного законодавства, деякі права людини, можуть бути обмежені. Права людини – це не інтульгенція на всюдозволеність. Кожна людина, зобов'язана поважати закон, правила суспільного правопорядку на основі яких функціонує індивідуалістично-специфічний соціум країни, в якій вона тимчасово або постійно проживає. Ми переконані, в контексті даного диспуту, законодавець кожної держави світу, зокрема Європейського Союзу, через інструментарій юридичних гарантій, повинен забезпечити виконання фундаментального завдання – виробити прогресивні, результативні важелі протидії зловживань з боку органів державної влади, місцевого самоврядування та їхніх владних, посадових осіб. Адже ключова загроза для прав людини, не безпосередня законодавча норма, яка дозволяє реалізувати обмежувальні заходи, а власне, суб'єктивний фактор її імплементації.

На думку суддів ЄСПЛ, підстави для задоволення скарг відсутні, оскільки заявники не надали докази відносно порушення щодо них вищезазначених норм Конвенції. Крім того, стратегічний моніторинг відповідає законодавчому контексту, який надає значні гарантії проти зловживань, а саме, «перед застосуванням заходів стратегічного моніторингу, має бути виконана низка обмежувальних умов: 1) можливе санкціонування даних заходів, має місце щодо тяжких злочинів; 2) стратегічний моніторинг у справах про фальшивомонетництво за кордоном, виправданий, лише за умови загрози фінансовій стабільності Німеччини; 3) санкція на спостереження може бути видана у випадку відсутності інших можливостей, засобів для встановлення необхідних фактичних обставин або якщо такий процес буде набагато більш складним завданням; 4) санкція на спостереження може бути видана тільки на підставі мотивованої заяви керівника Федеральної розвідувальної служби або його заступника. Рішення про моніторинг затверджує федеральний міністр, який уповноважений на такий функціонал Канцлером ФРН або у відповідних випадках, вищою посадовою особою землі з дозволу Парламентської наглядової ради. Далі міністр повинен одержати попередній дозвіл від Комісії G-10; 5) тривалість проведення стратегічного моніторингу обмежено часовими рамками у три місяці, які можуть бути пролонговані лише на підставі нової заяви, за умови недосягнення цілей, визначених в санкції на спостереження; 6) моніторинг повинен бути негайно припинений, якщо досягнуті цілі спостереження або проведення відповідних заходів вже не актуально; 7) особисті дані, виявлені Федеральною розвідувальною службою, повинні бути позначені, як отримані в процесі стратегічного моніторингу. Відповідно до вимог Закону G-10, такі відомості потрібно використовувати виключно за правилами їхнього цільового призначення. Зібрані дані потрібно знищити, як тільки вони, перестають бути потрібними для досягнення поставлених цілей [2]. Таким чином, на прикладі Федеративної Республіки Німеччини, зроблено спробу проілюструвати оцінку дієвості юридичних гарантій захисту: персональних даних, особистого та приватного життя, свободи ЗМІ, з боку суддів ЄСПЛ.

На нашу думку, досліджуючи актуальні питання прав людини в межах законодавства країн Європейського Союзу, потрібно звернути увагу на тематичну плюралістичність заборони громадянам даної територіальної юрисдикції носити головні убори, які повністю або частково приховують обличчя. Справа в тому, що під такі обмеження, зокрема, потрапив традиційний одяг жінок, які сповідують іслам. Мова йде про паранджу (бурка) та нікаб. Проблема окресленого контексту має ряд глибинних, структурно-системних комплектуючих, особливо на фоні кризових процесів ЄС в політичному, етнічному, міграційному вимірі, а саме: право кожної людини на свободу релігії; питання мультикультуралізму; соціальна та гендерна рівність; демократичні засади сучасного суспільства; безпековий фактор.

Відповідно до ст. ст. 1, 2 Закону Франції «Про заборону приховувати обличчя у публічному просторі» від 11.10.2010 за № 2010-1192 (набрав чинності 11.04.2011.), прийнятий Національною асамблеєю та Сенатом, беручи до уваги Рішення Конституційної Ради Франції від 07.10.2010 № 2010-613DC, «ніхто не може в публічному просторі носити одяг, призначений для приховування його обличчя. Публічний простір – автомобільні дороги загального користування, місця, відкриті для громадськості та публічних заходів. Заборона не застосовується відносно одягу, який дозволений законодавством для таких цільових призначень: стан здоров'я, професійні потреби, спорт, вечірки, мистецтво, традиційні заходи. За невиконання заборони передбачена адміністративна (штраф у розмірі до 150 євро)» [3], а також кримінальна відповідальність, «кожен, хто змушує одну чи декількох осіб, шляхом погроз, насильства, примусу, зловживання владою, чи виходячи зі своєї статі, приховувати власне обличчя, – карається позбавленням волі на строк до одного року та до штрафу в розмірі 30 000 євро. Те саме діяння, вчинене щодо неповнолітніх, – карається позбавленням волі на строк до двох років та до штрафу в розмірі 60 000 євро (ст. 225-4-10 Кримінального кодексу Франції, в редакції від 24.03.2020)» [4]. Така імперативна диспозиція законодавця Франції, яка знайшла поступове відзеркалення в публічних дискусіях, нормативних ініціативах, законодавчих документах загальнодержавної та/або регіональної юрисдикції «Австрії, Бельгії, Болгарії, Хорватії, Німеччини, Латвії, Нідерландів» [5], Італії, Іспанії, Данії, Швейцарії, викликає посилений суспільно-політичний резонанс та потребує фахового аналізу на предмет присутності багатовекторних порушень прав людини.

Окреслений практично-прикладний конгломерат актуальності представленої проблематики потребує подальшого дослідницького експерсу в царину прецедентної практики ЄСПЛ. У таких кей-

сах, як С.А.С. проти Франції від 01.07.2014, Белкасемі та Оусар проти Бельгії від 11.07.2017 (остаточне 11.12.2017), Дакір проти Бельгії від 11.07.2017 (остаточне 12.11.2017), заявниками були жінки, які сповідують іслам. Ініціатори судового процесу, стверджували, що відповідні законодавчі норми, націлені на заборону носити в громадських місцях одяг, який повністю або частково приховує обличчя, та передбачають адміністративні, кримінальні санкції, насправді продиктовані ідеєю накладення табу відносно традиційно-релігійного вбрання мусульман, а саме, паранджа (бурка) та нікаб. Заявниці переконували, що відносно них порушено ряд конвенційних прав людини, зокрема: право на повагу до свого приватного життя; право на свободу вияву своєї релігії чи переконань; право на свободу вираження поглядів; право на свободу асоціацій; принизливе поводження з ними та дискримінація реалізації зазначених вище прав людини за такими ознаками, як: стать, релігія, етнічне походження. Уряди Франції, Бельгії аргументували необхідність даних законодавчих вимог, виходячи з потреб громадської безпеки; «захисту прав та свобод інших людей» шляхом забезпечення «поваги до мінімального набору цінностей відкритого та демократичного суспільства»; поваги до людської гідності, гендерної рівності між чоловіками та жінками. На думку більшості суддів ЄСПЛ, які розглядали згадані справи, «не може бути встановлено, що оскаржувана заборона необхідна в демократичному суспільстві для забезпечення громадської безпеки», однак, вона «пропорційна цілі, що переслідується, а саме збереження умов «спільного проживання», як елементу «захисту прав та свобод інших людей».

Висновки. Девіаційні процеси в царині прав людини, на жаль, мають свою згубну присутність на теренах багатьох країн світу. Європейський Союз не є виключенням з даного тенденційного контексту. Проте кожний потенційний інцидент можливого порушення, невизнання, оспорювання законних прав, інтересів людини повинен бути об'єктивно, ретельно досліджений із використанням індивідуально-персоналізованого підходу. Глобалізаційні виклики, такі, як: тероризм; протидія незаконному обігу наркотиків, зброї; торгівля людьми; фінансово-економічні злочини; випадки непростого, криміногенного осередку; різноманітні екстраординарні прояви, які потребують запровадження надзвичайної ситуації, надзвичайного, військового стану, потребують адекватних, співрозмірних дій з боку уповноважених суб'єктів державної та місцевої влади. Адже всі ми, не залежно від національності, юридико-правового зв'язку з державою свого постійного або тимчасово проживання, релігійних віровань, професійної зайнятості та інших ідентифікаційних ознак, зацікавлені в розбудові безпечного для всіх і кожного світового правопорядку. В даному контексті, особливу увагу потрібно звертати на суб'єктивний фактор, а також можливі випадки протиправних, посадових зловживань окремими його представниками. На нашу думку, досвід країн Європейського Союзу в галузі ствердження прав людини надзвичайно корисний для сучасного етапу державотворення України.

Список використаних джерел

1. *Пресс-релиз* Уполномоченного по правам человека Бэрбель Кофлер в связи с 70-ой годовщиной принятия Всеобщей декларации прав человека :официальный сайт департамента иностранных дел Федеративной Республики Германия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.auswaertiges-amt.de/de>
2. *Рішення* Європейського суду з прав людини (третя секція) у справі «Габріель Вебер і Цезар Річард Саравія проти Німеччини» від 29.06.2006: Права Людини в Україні. Інформаційний портал Харківської правозахисної групи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://khpg.org/index.php?id=1330707895>
3. LOI n° 2010-1192 du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public, Version consolidée au 24 mars 2020: site officiel Légifrance Le service public de la diffusion du droit [Ressource électronique]. – Mode d'accès: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?jssessionid=2F4FF01B8C7B8DEF2215779229628D4A.tplgfr30s_2?cidTexte=LEGITEXT000022912210&dateTexte=20200324
4. *Code pénal*, Version consolidée au 25 mars 2020: site officiel Légifrance Le service public de la diffusion du droit [Ressource électronique]. – Mode d'accès: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?jssessionid=2C6B46CBED02F66E8E6840B72F615EF3.tplgfr30s_2?idSectionTA=LEGISCTA000022913252&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20200428
5. Erica Howard Religious clothing and symbols in employment. A legal analysis of the situation in the EU Member States / European network of legal experts in gender equality and non-discrimination. Directorate-General for Justice and Consumers. November 2017, page 82-88.

References

1. *Press-reliz* Upolnomochennogo po pravam cheloveka Berbel' Kofler v svyazi s 70-oy godovshchinoj prinyatiya Vseobshchej deklaracii prav cheloveka: oficial'nyj sayt departamenta inostrannyh del Federativnoj Respubliki Germaniya [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.auswaertiges-amt.de/de>
2. *Rishennia* Yevropeiskoho sudu z prav liudyny (tretia sektiia) u spravi «Habriel Veber i Tsezar Richard Saraviiia proty Nimechchyny» vid 29.06.2006: Prava Liudyny v Ukraini. Informatsiinyi portal Kharkivskoi pravozakhysnoi hrupy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://khpg.org/index.php?id=1330707895>
3. *LOI n° 2010-1192* du 11 octobre 2010 interdisant la dissimulation du visage dans l'espace public, Version consolidée au 24 mars 2020: site officiel Légifrance Le service public de la diffusion du droit [Ressource électronique]. – Mode d'accès: https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=2F4FF01B8C7B8DEF2215779229628D4A.tplgfr30s_2?cidTexte=LEGITEXT000022912210&dateTexte=20200324
4. *Code pénal*, Version consolidée au 25 mars 2020: site officiel Légifrance Le service public de la diffusion du droit [Ressource électronique]. – Mode d'accès: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do;jsessionid=2C6B46CBED02F66E8E6840B72F615EF3.tplgfr30s_2?idSectionTA=LEGISCTA000022913252&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20200428
5. Erica Howard Religious clothing and symbols in employment. A legal analysis of the situation in the EU Member States / European network of legal experts in gender equality and non-discrimination. Directorate-General for Justice and Consumers. November 2017, page 82-88.

Новіцький В. В. Політико-правові механізми захисту прав людини через призму країн Європейського Союзу

Автор статті досліджує проблематику охорони, захисту прав людини на прикладі таких країн ЄС, як: Німеччина, Франція, Бельгія. В контексті глобалізаційних викликів сьогодення проаналізовано ряд непростих політико-правових питань. В першу чергу, мова йде про співвідношення інституту прав людини із міжнародними, національними заходами суспільної безпеки та збереження, удосконалення позитивної, міжособистісної комунікації. Даний тематичний контекст простудійовано через призму прецедентної практики ЄСПЛ.

Ключові слова: права людини, юридичні гарантії, безпека, приватне життя.

Novitskyi V. V. Political and legal mechanisms for the protection of human rights through the lens of the European Union countries

The author of the article, first of all, draws attention to the current problems of protection and protection of human rights, which unfortunately are traced within the territorial jurisdiction of the European Union. Such problem is quite well demonstrated by Berbel Koffler, as the Commissioner of the Government of the Federal Republic of Germany on human rights and humanitarian aid policy. Indeed, the Ombudsman of Germany has raised a number of deep dilemmas: violence against human rights defenders on the grounds of their professional activity, the relation of human rights institutions with public security and economic development. In fact, these questions, in varying percentages, are equally relevant to many countries in the world.

In the outlined context, the case of the European Court of Human Rights «Gabriel Weber and Caesar Richard Saravia v. Germany» of 29.06.06 was analyzed. Actually, this case covers directly the issues of human rights and national security of Germany. Grounds for initiating this case have arisen in connection with the legislative provisions of the Law of Germany on the Restriction of the Secret of Correspondence, Mail and Telecommunications of 13.08.68 («Law G-10»), taking into account changes made under the Anti-Crime Act of 28.10.94, which extend the powers of the Federal Intelligence Service, within the so-called strategic monitoring. It is about collecting information by listening to telephone conversations in order to identify and prevent serious threats to the Federal Republic of Germany, such as: armed attacks on its territory, international terrorist attacks, other serious crimes.

According to the applicants who worked as journalists, strategic monitoring can be used against individuals to prevent effective journalistic investigations. In view of these suspicions, the applicants argued that they had violated the human rights guaranteed by the Convention, such as the right to privacy and correspondence, the violation of press freedom, and the right to an effective remedy. The ECHR Judges, having examined the circumstances of the case, concluded that there were no grounds to satisfy the complaints on the basis of the following arguments: 2) German legislation, as part of strategic monitoring, is endowed with adequate and effective safeguards against abuse by authorized entities.

In addition, the article analyzes the multi-vector issue of banning citizens of some European Union countries from wearing hats that completely or partially hide their faces. The fact is that, under such restrictions, in particular, the traditional clothing of women adherents of Islam has fallen. It is a «burqa» and a «niqab». The presented study is mainly based on the legislative practice of France, Belgium, which provides for administrative as well as criminal penalties for non-compliance with the stated prohibition. In such cases as S.A.C. France, Belkacemi and Oussar v. Belgium, Dakir v. Belgium, the applicants, alleged that they had violated the human rights guaranteed by the Convention, including:

the right to respect for their private life; the right to freedom of expression of one's religion or belief; the right to freedom of expression; the right to freedom of association; humiliating treatment and discrimination against the enjoyment of the abovementioned human rights. According to most ECHR judges, who have dealt with the said cases, the disputed prohibition is not necessary in a «democratic society for public safety» but its main task is to preserve the conditions of «cohabitation» as an element of «protection of the rights and freedoms of others». In the context of this debate, attention was paid indirectly to such EU Member States as: Austria, Bulgaria, Croatia, Germany, Latvia, the Netherlands, Italy, Spain, Denmark, Switzerland.

Keywords: human rights, legal guarantees, security, privacy.

DOI: 10.33663/2524-017X-2020-11-32

УДК 340.1

*Ганна Зіновіївна Огнев'юк,
доцент кафедри інтелектуальної власності
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
кандидат юридичних наук*

ЯСНІСТЬ І ЧІТКІСТЬ ЗАКОНОДАВЧИХ ПОЛОЖЕНЬ ЯК ВИМОГА ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ

Постановка проблеми. Вимоги до чіткості і ясності положень нормативних актів є обов'язковою умовою до нормотворення. Найчастіше цю вимогу вважають вимогою законодавчої техніки. Для забезпечення ясності і чіткості нормативних актів розроблено процедурні вимоги до створення і прийняття нормативного акта, що передбачає залучення науковців, практиків, філологів, громадськості до роботи над формулюванням законодавчих положень. Незважаючи на ці процедурні заходи, після прийняття і введення в дію нормативного акта нерідко виникають закиди щодо нечіткості і неузгодженості його положень, неясності формулювань і двозначності висловлювань. Виникнення такої ситуації загрожує невизначеності у цілій групі відносин, і за роки незалежності України неодноразовими були звернення до Конституційного Суду України з метою розтлумачити положення нормативного акта, що містить перелічені недоліки. Питання ясності і чіткості нормативного припису виходить далеко за межі звичайних правил законодавчої техніки, оскільки після введення в дію будь-якої норми законодавства взаємодіє у правовому регулюванні з уже чинними положеннями. І це той випадок, коли одна норма здатна спотворити усе існуюче правове поле, що регулює певну групу відносин. Надто важко виправити помилки щодо ясності і чіткості законодавчих формулювань тоді, коли вже сформована правозастосовна і судова практика. Тому проблема ясності і чіткості формулювань нормативно-правового акта пов'язана не тільки з чистотою юридичної мови, а і суттєво впливає на захист прав і свобод людини, від неї залежить те, наскільки правова норма досягне своєї мети правового регулювання, наскільки ідея, закладена законодавцем, буде втілена в життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання чіткості і ясності законодавчих положень у своїх працях висвітлювали П. Гуйван, Н. Артикуца, О. Мусиченко. Дослідження принципу правової визначеності у своїх роботах проводили П. Рабінович, Ю. Матвеева, С. Погребняк, В. Панкратова та інші.

Метою даної статті є розкриття зв'язку між правовою визначеністю як принципом права та вимогою ясності і чіткості законодавчих норм.

Основні результати дослідження. Так як мова виступає основним засобом комунікації людей, передачі інформації, почуттів, вираження думок, мова нормативних актів виступає засобом доведення до суб'єктів правового регулювання правових приписів. Як стверджував Рене Декарт ще у XVII столітті: «Уточніть значення слова і ви позбавите світ від половини непорозуміння та помилок». Відповідні вимоги до норм права були сформульовані ще у перших відомих джерелах права, зокрема у Дигестах Юстиніана, де стверджувалось, що право може і повинно бути визна-